

REICHSGEWERKSCHAFT DER DEUTSCHEN PRESSE: NĚMECKÁ NOVINÁŘSKÁ ORGANIZACE V ČESKOSLOVENSKU (1919–1939)

Barbara Köpplová (Praha)

Reichsgewerkschaft der deutschen Presse: The German Press Union in Interwar Czechoslovakia (1919–1939)

Abstract: The *Reichsgewerkschaft der deutschen Presse in der Tschechoslowakei* was founded in 1919 with the aim of improving the economic, social and professional conditions for German-speaking journalists in the newly established Czechoslovak Republic. Under the leadership of Franz Becher, editor of the *Deutsche Zeitung Bohemia*, the organisation advocated for fair wages and professional standards. In cooperation with the Syndicate of Czechoslovak Journalists, it played a significant role in securing appropriate working conditions for journalists throughout the First Czechoslovak Republic.

Keywords: Czech and German press – journalists' working conditions – social insurance – interwar Czechoslovakia

Německý tisk na území Československa v letech 1918–1938 představoval velmi specifickou enklávu, která se v mnoha ohledech vymykala z evropských i světových trendů, jež udávaly směr i v samotném Československu. Obecně se ve druhé polovině 19. století zrychloval technologický rozvoj tisku, proměňovalo se mediální (čtenářské) publikum, vznikaly velké vydavatelské domy, do nichž se koncentrovalo vydávání více tiskovin, a tisková média se přesouvala do velkých městských center. Struktura německy vydávaného tisku v českých zemích se však až do konce roku 1938 naopak vyznačovala převahou lokálních a regionálních listů s nízkými náklady, nižší periodicitou vydávání, dalším specifickým byla výrazná vlastnická i kulturně politická diverzifikace německých tiskovin. V určitém smyslu by bylo možné hovořit o jakémsi „skanzenu“ tiskové struktury i tiskového podnikání, který byl výsledkem kontinuálního, téměř stálého vývoje. Nedílnou součástí tiskové struktury jsou rovněž novinářské organizace, jež jsou coby rámec pro vykonávání novinářského povolání předpokladem existence médií.

Gründerská doba německého tisku v Čechách

Počátky německého tisku lze v kontextu vývoje tiskové politiky dunajské monarchie sledovat přinejmenším od revolučního roku 1848, odhlédneme-li od založení *Bohemia* již roku 1828. Krátké období dynamičtějšího rozvoje tisku v polovině 19. století vystřídala porevoluční fáze mocenské reglementace tisku, založené na zpracovaném systému kauce, koncesí, daňových zásahů, kolkovného a omezování distribuce. Snaha o potlačení politického obsahu a zpravodajské funkce novin nutila německé vydavatele uchýlit se k vydávání lokálně či regionálně zaměřených a nepolitických titulů. Až v důsledku uvolnění politického klimatu

počátkem šedesátých let 19. století a zejména díky porážce Rakouska ve válce s Pruskem roku 1866 se zrychlil vývoj i modernizace tiskového odvětví. Vedle starších titulů se na území dnešní České republiky objevily německy psané liberálně orientované listy, inspirované vzorem „velkého vídeňského tisku“. Mezitím ustavené čtenářské zvyklosti a vkus širšího novinového publika však dosah těchto projektů omezovaly.

Impulzem pro další vlnu zakládání tištěných médií bylo vyhrocení národnostních sporů, rostoucí politická diferenciacie a rovněž příliv nových čtenářských vrstev počátkem devadesátých let. Další dimenzi získala struktura německy vydávaného tisku v českých zemích nástupem tisku politických stran, zejména sociálně demokratického, německo-nacionálního a křesťansko-sociálního směru. Geografické rozložení německého cílového čtenářstva však vedlo k tomu, že i zmíněná druhá vlna zasáhla především regiony. Rozvoj a upevnění vydavatelské aktivity v okrajových oblastech Čech a Moravy se pochopitelně mohl realizovat jen za cenu rezignace na vyšší nákladu, četnost periodicity vydávání, velikost a efektivitu vydavatelských podniků.

Vznik samostatného Československa samozřejmě znamenal hluboký zásah do politického i sociálního postavení německé národnosti v novém státě a dodal novou dimenzi i výbušnost letitým národnostním sporům. Ze *staatstragender Nation* se stala národnostní menšina, jež se po krátkém iredentistickém intermezzu musela vyrovnat s novou mocenskou konstelací, sankcionovanou i mezinárodně. Také v oblasti tisku byly přerušeny tradiční celorakouské vazby a vyvstala nutnost přizpůsobit se novým poměrům. Jakkoli hluboké však byly tyto proměny, ve většině podstatných oblastí bylo možné kontinuálně navázat na předválečný vývoj. Z určitého pohledu představovalo válečné období let

1914–1918, poznamenané postupným omezováním přidělu papíru, rušením listů v důsledku nepříznivé hospodářské situace i nedostatkem pracovních sil, pronikavější zásah do struktury německy vydávaného tisku než zlomový rok 1918. Počet německy vydávaných listů nicméně záhy po roce 1918 dosáhl předválečné úrovně.

Dokonce i novináři a publicisté, kteří v žádném případě nebyli nakloněni novému státu, museli konstatovat, že v tradičních ukazatelích, jako byl např. počet obyvatel připadajících na jeden novinový titul, si německy vydávaný tisk udržel předstih před českým protějškem. Zvýšená zakladatelská iniciativa byla patrná nejen v segmentu politických listů, ale také u široké škály odborných a zájmových periodik. Do roku 1920 se struktura německy vydávaného tisku v českých zemích ustálila a vykazovala pozoruhodnou šíři. Podle statistického šetření provedeného v roce 1920 Janem Náhlavským vycházelo v Československu v témže roce na 560 německy vydávaných periodik, tj. 25 % z celkového počtu vydávaných titulů.

Německy i česky vydávaný tisk v Československu se dělil do čtyř, respektive pěti skupin či tříd podle velikosti (denního nákladu) daného listu a četnosti vydávání.¹ Žádný německý list nebyl v roce 1920 řazen do skupiny A (celonárodní deníky s vysokým nákladem). Ve skupině B byly tzv. velké listy, vydávané především v Praze a dvou dalších metropolích. Skupina C zahrnovala noviny s významnějším regionálním dosahem, dominantní okresní listy a do skupiny D byly řazeny „ostatní, nejméně čtyřikrát týdně vycházející listy“. Do páté skupiny pak patřily „listy vycházející méně než čtyřikrát týdně“, jež tvořily významnou část struktury německého tisku v Československu.² Uvedené dělení nepřímo odráželo i hospodářskou situaci listů různé velikosti a periodicity a do podzimu roku 1938 se v podstatě nezměnilo; jediným posunem bylo zařazení *Prager Tagblatt* do nejvyšší kategorie A v roce 1931.

Přestože historická východiska byla společná, česky vydávaný tisk se ubíral odlišnou cestou. Směřoval k větší koncentraci tiskového vlastnictví, silnější pozici získávaly ústřední, celonárodní listy, obecně lze konstatovat růst denních nákladů a od poloviny dvacátých let se rozrůstá rovněž typologická rozmanitost české produkce. Vedle tradičních titulů se časem uplatnily bulvární listy a populární tiskové

tituly s enormně vysokými náklady, které ve sféře německy vydávaného tisku zcela chyběly. Také snahy o profesní organizování českých novinářů byly intenzivnější, než tomu bylo u jejich německých novinářských kolegů: „*Snahy tyto projevují se již při založení Syndikátu pražských deníkářů (r. 1911), nezanimají při jeho reorganizaci v Syndikát denního tisku československého (roku 1919), naopak stále rostou a po jeho přetvoření v Syndikát československých novinářů (r. 1926) vítězí na celé čáře [...]* a dnes není mezi členy snad jediného, který by nebyl toho názoru, že Syndikát je nepolitickou odborovou organizací novinářskou...“³ Od vzniku *Reichsgewerkschaft der deutschen Presse in der Tschechoslowakei* (Říšský svaz německého tisku v Československu, dále RGW) v roce 1919 obě organizace spolupracovaly především na poli novinářských odborů. Odlišnost struktury českého a německého tisku byla podmíněna především rozsahem a geografickými charakteristikami novinového trhu obou národností, ale současně i odlišnou mírou koncentrace českého a německého tisku. Nejvýraznější rozdíly pochopitelně byly ve skupině denního tisku (kategorie A, B), kde průměrný náklad českého deníku trojnásobně převyšoval průměrný náklad německých listů. Naopak vyšší náklady než český ekvivalent měly německé tituly vydávané čtrnáctidenně nebo jednou za měsíc.

Rozdíly ve výši průměrného nákladu denního tisku byly nepochybně výrazné a byly i východiskem některých tvrzení o nevhodném postavení německé menšiny v Československu (Urzidil,⁴ Morche⁵). Při bližším pohledu se však ukazuje, že vlastní oblastí diference byla především skupina listů se středně vysokými náklady mezi 2–10 tisíci výtisků a současně i kategorie listů vydávaných dvakrát až třikrát za týden (kategorie D a E). Naproti tomu podíly deseti největších českých a německých deníků na celkovém nákladu českého a německého tisku byly obdobné (25 %, resp. 30 %).

Německy vydávané listy ve velikostní kategorii B a zčásti i C se snažily držet krok s celkovým vývojem tiskového odvětví a dařilo se jim zejména v technologické oblasti a organizaci redakční praxe. Narážely však na omezení daná velikostí a povahou německého tiskového trhu, rozloženého do okrajových částí republiky. Při dané koncentrické podobě železniční sítě nemohly větší listy vydávané v regionech

¹ *Entwurf eines Kollektivvertrages für die deutschen Journalisten in der Tschechoslowakei*. Tiráž nedatovaného soukromého tisku, ve vlastnictví autorky.

² Dělení do pěti velikostních tříd uplatňovaly Reichsgewerkschaft der deutschen Presse (dále RGW) a Svaz vydavatelů již na počátku dvacátých let s tím, že do třídy A nespadal ve dvacátých letech žádný německy vydávaný list. Finální podobu získalo toto dělení na počátku třicátých let, kdy byl do třídy A přeřazen *Prager Tagblatt* a do dalších tříd byly řazeny následující listy: třída B – *DZ Bohemia* (Praha), *Brünner Tagesbote* (Brno), *Deutsche Presse* (Praha), *Morgenzeitung* (Moravská Ostrava), *Morgenpost* (vydavatel Mercy, Praha), *Reichenberger Zeitung* (Liberec). Třída C (významnější regionální listy) zahrnovala *Aussiger Tagblatt* (Ústí nad Labem), *Brüxer Zeitung* (Most), *Deutsche Post* (Opava), *Egerer Zeitung* (Cheb), *Gablonzler Tagblatt* (Jablonec nad Nisou), *Sudetendeutsche Tageszeitung* (Děčín), *Teplitzer Schönauer Anzeiger* (Teplice Šanov). Do třídy D patřily listy: *Abwehr* (Varnsdorf), *Ascher Zeitung* (Aš), *Deutsches Tageszeitung* (Karlovy Vary), *Deutsches Volksblatt* (Chomutov), *Deutsche Leipziger Zeitung* (Česká Lípa), *Karlsbader Tagblatt* (Karlovy Vary), *Marienbader Tagblatt* (Mariánské Lázně), *Mährisches Tagblatt* (Olomouc), *Moldavia* (České Budějovice), *Pilsner Tagblatt* (Plzeň), *Rumburger Zeitung* (Rumburk), *Trautenauer Tagblatt* (Trutnov), *Volk* (Krnov). V třídě E byly listy: *Graslitzer Volkszeitung* (Kraslice), *Karpathen Post* (Kežmarok), *Leitmeritzer Zeitung* (Litoměřice), *Mährisch-schlesische Presse* (Jeseník), *Miesser Zeitung* (Stříbro), *Sonntagsbote* (České Budějovice). Národní archiv (NA), fond Archiv Syndikátu novinářů (ASYN), kart. 134, *Protokol jednání RGW a Svazu vydavatelů novin*, 10. 1. 1932.

³ HEREJT 1928, s. 69.

⁴ URZIDIL 1931, s. 109–113.

⁵ MORCHE 1933.

zajistit efektivní celonárodní distribuci a konkurovat titulům vydávaným v Praze. V polovině dvacátých let proto došlo ke snaze přesunout denní německy vydávaný politický tisk do Prahy jako např. ústřední orgán Německé sociálně demokratické strany v Československu. *Sozialdemokrat* byl od roku 1921 vydáván v Praze, stejně jako později, v roce 1925, deník *Deutsche Presse*, list Německé strany křesťansko-sociální.

Handicapem německy psaných novin vydávaných v Praze však bylo nedostatečně početné čtenářské zázemí v místě vydání.⁶ Vzdor specifickému postavení a žurnalistické kvalitě proto německy vydávané pražské deníky (zejména *Prager Tagblatt* a *DZ Bohemia*) zůstávaly v regionech z velké části v pozici doplňujících titulů, určených pro společensky lépe postavené a intelektuálněji čtenářské skupiny. Navyšování denního nákladu německy vydávaného tisku tak mělo poměrně úzké limity a vylučovalo větší typologickou rozrůzněnost. Ve struktuře německy psaného tisku v Československu tak zcela chyběly bulvární vysokonákladové deníky a večerníky s celonárodní, resp. nadregionální působností, či dokonce regionálním dosahem.

Rovněž proces koncentrace tiskového vlastnictví u německého tisku probíhal pomaleji než v případě českého tisku. Nejbližší aproximací velkých českých vydavatelství, jako byl Melantrich, Novina nebo Tempo, byly pouze německé koncerny Mercy s *Prager Tagblatt* jako vlajkovou lodí a *Deutsche Zeitung Bohemia* vydávaná Deutsche Zeitungs-Aktien-Gesellschaft, od roku 1929 Rota A. G. für Zeitung und Buchdruck, Praha, s několika dalšími většími deníky v Brně a Ostravě. Nepochybně nelze opominout ani další velká česká vydavatelství v Brně, Ostravě i jinde. Podobně se nelze nezmínit o německých vydavatelstvích v regionech jako bylo např. Gebrüder Stiepel v Liberci s hlavním deníkem *Reichenberger Zeitung* nebo vydavatelství Röher v Brně.

Německý tisk v mnoha ohledech čelil svízelné hospodářské situaci. Většinu i relativně velkých listů chybělo odpovídající kapitálové zázemí, fragmentace německého novinového trhu a problémy s distribucí limitovaly výši nákladu a nutily vydavatele spoléhat na méně efektivní prodej formou předplatného. Prodejní ceny stěžily kryly náklady na vydávání novin a většina čtenářů byla na zvyšování cen periodik citlivá.⁷

Většina menších (německy, ale i česky psaných) listů byla ve vlastnictví soukromých osob, mohly být i rodinnými podniky nebo akciovými společnostmi.⁸ Mnohé listy vykazovaly více či méně pevnou vazbu na politické strany. Jako příklad lze uvést list *Nordböhmisches Tagblatt* příslušející

Německé nacionální straně (Deutsch-böhmischer Volkspartei) a vycházející v Děčíně nebo list *Deutsche Presse*, vydávaný od roku 1925 v Praze chebskou společností Presseverein Egerland a spjatý s Německou křesťansko-sociální stranou lidovou (Deutsche Christlich-soziale Volkspartei). Zejména drobnější tituly se proto často pohybovaly na hraně ekonomické udržitelnosti, nebo byly dokonce ztrátové. Hospodářská krize na počátku dvacátých let se proto projevila poklesem počtu titulů, ale po odeznění potíží se počty nových titulů vrátily na původní úroveň.

Postavení novinářů

Politickými, hospodářskými a kulturními aspekty vývoje a struktury německy vydávaného tisku v Československu se zabývala řada studií.⁹ Méně pozornosti se naopak věnovalo postavení a pracovnímu zařazení novinářů, kteří nesporně spoluurčovali tvářnost jednotlivých listů i podobu vydávaného tisku jako celku.

V obecném povědomí byl novinářem každý, kdo pravidelně nebo často přispíval do periodického tisku, a podílel se tak na tvorbě jeho obsahu. Novinářem v tomto pojetí tedy byl vedle námezdních sil pracujících pro redakce periodik každý publicisticky činný vydavatel, majitel listu, politik, literát nebo ekonom. Zdaleka ne všichni zmínění publicisté se za novináře považovali, již proto, že se profese novináře ve společenském povědomí v době druhé poloviny devatenáctého a v prvních desetiletích minulého století netěšila nijak dobré pověsti.

Roli a funkci novináře při vytváření obsahu soudobých tištěných médií definuje návrh ministerstva sociální péče takto: „*Novinářem podle tohoto zákona jest spolupracovník periodického tiskopisu (par. 7 zákona ze dne 7. prosince 1862, č. 6 ř. z r. 1863 o tisku a par. 3 zák. čl. XIV. 1914 o tisku), který je zaměstnavatelem pověřen buď povšechným nebo částečným vedením nebo vytvořením textu periodického tiskopisu a který vykonává tuto činnost jako své hlavní výdělečné zaměstnání, za pevný plat a nejde-li o činnost jen pomocnou.*“¹⁰ Zákon 189/1936 o pracovních poměrech redaktorů pak citovaný návrh upřesňuje následovně: „*Ustanovení tohoto zákona platí pro pracovní poměr zaměstnanců časopiseckého nebo zpravodajského podniku nebo zařízení, kteří jako hlavní povolání vykonávají duševní činnost za tím účelem, aby myšlenky vyjádřené slovem nebo obrazem, buď jejich vlastní nebo cizí, vyšly tiskem v redakční části tiskopisu. Tyto osoby se v dalších ustanoveních nazývají redaktory. Redaktory podle tohoto zákona však nejsou začátečníci, přijati na zkoušku na dobu nejdéle šesti měsíců; dále se*

⁶ Německá populace v Praze zahrnovala cca 30 000 osob.

⁷ „*Prodejní ceny našich novin nejsou jednotné, ale zpravidla nikdy nedosahují takové výše, aby byla taková novinová společnost ekonomicky životaschopná. Příjmy z inzertní činnosti se také u jednotlivých společností značně liší, a proto někdy činí novinovou společnost velmi ziskovou, ale někdy také samy o sobě nestačí k ekonomické nezávislosti společnosti. Obecně platí, že oba faktory musí všude působit společně. Nemělo by se přehlížet, že mnoho menších novin působí z ekonomického hlediska pasivně, ale svým vlivem poskytují tiskárně svého vydavatele tolik zakázek, že to kompenzuje jejich pasivitu.*“ NA, fond ASYN, kart. 135, *Odpověď RGW na dotazník Federation Internationale des Journalistes* z 22. 2. 1936.

⁸ Tamtéž, kapitola VI. Ekonomické problémy.

⁹ PRZEDAK 1904; KÖPPLOVÁ 2004; MAREČEK 2005.

¹⁰ *Věstník československých novinářů* 2, 1928, č. 3, s. 42.

nepovažují za redaktory zejména redakční tajemníci, externí spolupracovníci, překladatelé, těsnopisci a stenotypisté.“¹¹

Zatímco publicistická činnost motivovaná politickým, kulturním, osvětovým nebo hospodářským posláním si udržovala poměrně vysokou prestiž a patřila ke společensky uznávaným činnostem, žurnalistická činnost jako taková, provozovaná každodenně jako hlavní nebo vedlejší prostředek obživy, se netěšila příliš dobré pověsti. Novinář v užším pojetí námezdního intelektuála zaměstnávaného redakcí se dlouho nemohl zbavit nálepky špatně placeného bohéma. Společensky aprobovaná a prestižní publicistická činnost se lišila od psaní provozovaného jako „pouhý“ prostředek obživy a toto rozlišení pak mělo pozoruhodnou setrvačnost.¹²

Postavení profesionálního, tj. námezdního novináře, řazeného do široké kategorie soukromých zaměstnanců, nebylo snadné. Většinou šlo o nepřilíh dobře placené a vyčerpávající zaměstnání s neregulovanou pracovní dobou, spornými vyhlídkami na profesní postup a minimem sociálních jistot. Naproti tomu atraktivita profese spočívala v určité volnosti, samostatnosti a tvořivosti při výkonu povolání, iluzi získání společenského věhlasu a uspokojení literárních ambicí. Předností byl rovněž volný vstup do profese, nevázaný na jasně stanovené kvalifikační předpoklady. Finanční ohodnocení těžké a psychicky náročné práce bylo většinou nízké a nepřesahovalo úroveň příjmů dolních středních vrstev obyvatelstva. Navíc, na rozdíl od dalších zaměstnanců soukromého sektoru, novináři postrádali řadu sociálních a pracovních jistot. Zcela chyběla regulace pracovní doby, nárok na dovolenou, pomoc v nemoci, ochrana před náhlou výpovědí ze strany zaměstnavatele a zejména penzijní pojištění, takže v případě úmrtí žurnalisty byla jeho rodina vystavena bídě. Těživá životní situace, jež byla důsledkem uvedených nevýhod, vedla od poslední třetiny 19. století německy píšící žurnalisty k zakládání novinářských spolků a sdružení, jejichž vzorem byla vídeňská Concordia.¹³

Je příznačné, že úsilí o zlepšení sociálních a ekonomických podmínek výkonu novinářského povolání se z velké části omezovalo na novináře, kteří působili ve velkých a specificky pražských německých listech. Novináři zaměstnaní v menších, regionálních titulech se na tomto úsilí podíleli spíše jen okrajově. Bylo to logické, protože vydavatelé menších regionálních listů byli z velké části schopni zajistit vydávání svých titulů vlastními silami a s pomocí širšího okruhu pravidelných nebo příležitostných spolupracovníků, příspěvkatelů či dopisovatelů, kteří byli za své příspěvky honorováni řádkovou sazbou. Potřeba profesionálních novinářů zaměstnaných na plný pracovní úvazek byla v tomto segmentu tisku nižší a zahrnovala nejčastěji jednoho nebo dva redaktory/editory, kteří eventuálně měli na starosti i administraci listu.

Novináři pracující pro lokální a regionální tisk zpravidla vnímali svoje povolání jako literární či osvětově-politickou činnost a (nacionální) poslání a jejich loajalita se primárně vztahovala k vydavateli, titulu a politické afiliaci listu. Pro solidaritu s novinářským stavem jako takovým měli tyto žurnalisté podstatně menší pochopení už proto, že jejich profesní mobilita byla relativně nízká a počet novinářů, kteří z malých lokálních či regionálních listů směřovali do redakcí velkých deníků, byl omezený. Schůdnější formou sociálního vzestupu byla kariéra v politické či kulturní sféře.

Při takto rozsáhlém propojení tisku se stranickou politikou byl případný přechod novináře k názorově odlišné konkurenci obtížný. Omezené možnosti horizontální pracovní mobility zvyšovaly závislost novinářů na vydavatelích a nebylo divu, že jen menší část z nich byla ochotná se angažovat v úsilí o zlepšení pracovních a sociálních poměrů, i když vidina penzijního zabezpečení představovala velké lákadlo.

Rozpory ve vymezení novinářského povolání velmi komplikují možnosti být i přibližného odhadu zastoupení novinářské profese v sociální struktuře.¹⁴ Pokud se budeme držet užšího, profesního vymezení žurnalistiky, dospějeme k odhadu v rozpětí jednoho až tří tisíců, bez ohledu na národní příslušnost. V době, kdy se jednalo o sociálním pojištění novinářů, tedy v období, které nás primárně zajímá, se oficiální odhad celkového počtu novinářů pohyboval mezi 800 až 1000 osobami.¹⁵ Úřední odhady však byly zjevně podhodnocené, již s ohledem na počet německy vydávaných titulů a skromném předpokladu, že by v průměru na jeden titul připadali dva profesionální žurnalisté, by jen německy píšících novinářů musela v Československu působit přinejmenším tisícovka. Analogický odhad počtu českých novinářů by se pak blížil dvěma tisícům. Je přitom možné důvodně předpokládat, že tyto počty platily pro celou dobu existence první republiky.

Reichsgewerkschaft der deutschen Presse in der Tschechoslowakischen Republik

Podstatnou otázkou, kterou řešily české i německé novinářské spolky a organizace na přelomu 19. a 20. století, bylo především zabezpečení ve stáří, v případě nemoci nebo ztráty zaměstnání. Prostředky a fondy, které si novinářské organizace pro tyto účely cíleně vytvářely, však na řešení tohoto zásadního problému nestačily a bylo zřejmé, že v tomto ohledu musí zasahovat stát a namísto zájmových profesních sdružení by situaci měly řešit regulérní odborové organizace.

¹¹ 189/1936 Sb. o pracovních poměrech redaktorů. *Wolters Kluwer – ASPI* [online]. [Cit. 22. 9. 2025]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/6609/1/2/zakon-c-189-1936-sb-o-pracovnich-pomerech-redatoru/zakon-c-189-1936-sb-o-pracovnich-pomerech-redatoru>.

¹² Srov. např. HAJN 1934.

¹³ „[...] 23. srpna 1859 byly schváleny pozměněné stanovy podpůrného spolku místních novinářů a spisovatelů ‚Concordia‘ [...] Je ve veřejném zájmu [...] aby novináři upevnili své společenské postavení [...]“ EPPEL 1984, s. 27.

¹⁴ „Přesné vymezení pojmů ‚literát‘, ‚spisovatel‘, ‚novinář‘ a ‚redaktor‘ se ukazuje jako obtížné – zejména z historického hlediska –, neboť se jedná o úzce související činnosti [...]“ BRÜCKMANN 1997, s. 12.

¹⁵ Údaje ministerstva sociální péče a Všeobecného penzijního ústavu, založené na anketách mezi novináři v letech 1925–1928 uváděly 740 (resp. 765 včetně žen novinářek) penzijně pojištěných žurnalistů.

Penzijní pojištění novinářů vycházelo z rakouského zákona z 16. prosince 1906 o pojištění soukromých zaměstnanců a návazných nařízení z let 1907 a 1914. Československý stát převzal rakouskou legislativní úpravu sociálního pojištění a upravil ji novelou penzijního zákona z února 1920 č. 89 Sb. Hospodářské těžkosti prvních poválečných let a prohloubení sociálních a politických rozporů po založení Československa naznačenou situací vyhroutil, zejména v segmentu „velkého“ tisku (kategorie A a B) a ve skupině profesionálních novinářů.

Na české straně se již v roce 1918 uplatnily úvahy o potřebě vytvoření jednotné odborové organizace novinářů. Zrušení Nemocenské pokladny Spolku českých žurnalistů v dubnu 1919 a převedení dvou set jejích členů k Nemocenské pokladně soukromých úředníků a zřízců tyto úvahy dále posílily. Neaktivněji v tomto směru vystupoval výbor Syndikátu pražských deníkářů, který měl díky své zpravodajské činnosti v říjnu 1918 dobré vztahy s Národním výborem a vznikající státní administrativou. Podobné organizace deníkářů začaly vznikat i v dalších vydavatelských centrech a záhy (14. října 1919) se tyto iniciativy dohodly na založení Syndikátu denního tisku československého,¹⁶ do nějž se vzápětí přihlásilo 342 členů.

Ze strany německých novinářů byl tento vývoj bedlivě sledován a reflektován. Již 16. září 1919 rozeslal přípravný výbor odborové organizace německých novinářů do jednotlivých krajů (*Gaue*) návrh organizačního statutu odborové organizace Reichsgewerkschaft der deutschen Presse.¹⁷ Návrh vycházel z oficiálně uznaného statutu Organizace pražského německého tisku¹⁸ a byl již 19. září 1919 zaslán ministerstvu vnitra s žádostí o registraci. O dva týdny později (5. října 1919) se v Praze uskutečnila konference německých žurnalistů, členů stávajících novinářských spolků a organizací.¹⁹ Valná hromada zpětně schválila statut RGW a obdržela návrh vzorové kolektivní smlouvy novinářů s vydavateli. Předsedou RGW byl zvolen Franz Bacher z *DZ Bohemia*.²⁰

Návrh kolektivní smlouvy RGW vypracovala Organizace pražských německých novinářů (*Organisation der Prager deutschen Journalisten*), resp. její výbor, složený z Gustava Fuchse, Georga Mannheimera, Richarda Katze a Franze Steinera. Přípravný výbor byl zjevně velmi agilní a návrh kolektivní smlouvy musel být hotov nejpozději v polovině

září 1919, tedy ještě před vznikem Syndikátu československých novinářů. Vypracovaný návrh byl následně schválen na valné hromadě organizace, konané dne 25. května 1919.²¹ Pro kvalitu navržené kolektivní smlouvy je příznačné, že se v následujících letech měnila pouze v jednotlivých parametrech, ale v zásadních obrysech zůstala až do roku 1938 víceméně totožná.

Kolektivní smlouva komplexně řešila platové a pracovní podmínky novinářů. Určovala minimální platy, pracovní dobu a náhradu za odpracované přesčasy, stanovila nárok na dovolenou, regulovala podmínky ukončení pracovního poměru a zaručovala starobní péči a penzijní zabezpečení. Návrh modelové kolektivní smlouvy reflektoval zmíněnou kategorizaci listů podle velikosti. Novináři (redaktoři) pracující pro „velké“ listy (kategorie B) měli mít na rok 1920 zaručenou minimální měsíční mzdu 1200 Kč, tedy o 20 % více než novináři v listech střední velikosti (kategorie C) a o více než 70 % vyšší minimální mzdu než novináři pracující pro listy vydávané dvakrát až čtyřikrát týdně (kategorie D resp. E). Údaje o nominálních měsíčních platech novinářů ovšem nemají potřebnou vypovídací hodnotu. RGW v návrzích kolektivní smlouvy pro jednotlivé roky počítal původně se třinácti měsíčními platy, později požadoval výplatu čtrnácti, čtrnácti a půl a nakonec patnácti platů. V letech hospodářské krize se však Svaz vydavatelů zdráhal tyto požadavky přijmout.

RGW se od počátku profiloval jako odborová, tedy nepolitická organizace. To mu ostatně ukládal i statut schválený ministerstvem vnitra. Na rozdíl od mnoha dalších spolků, které své schválené statuty obcházely, však RGW požadavek apolitičnosti striktně dodržoval. A nejen to. Zatímco v nacionálně rozjitřené atmosféře prudkých polemik a střetů se český a německý tisk a jeho představitelé často vzájemně ignorovali, někdy i ostentativně, v úsilí o zlepšení sociální situace novinářů RGW od počátku spolupracoval se Syndikátem československých novinářů, konzultoval s ním svůj postup a koordinoval jednotlivé akce. Úlitbou nacionálnímu postoji bylo samostatné zastoupení RGW v Mezinárodní organizaci novinářů, kde RGW vystupoval nezávisle, ale věcně a korektně.

RGW sdílel se Syndikátem československých novinářů dilema, jež trvale pronásledovalo vedení obou organizací,

¹⁶ HUDEC et al. 1987.

¹⁷ NA, fond ASYN, kart. 137, sign. S1 137/1, *Dotazník RGW z 19. 9. 1919 zasláný zájemcům o členství v RGW*.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Výčet německých novinářských spolků v roce 1928 tak, jak je uvádí Ad. Kunta v *Ročence Československé republiky*:

„1. **Verband der deutschen Journalisten in Böhmen**. Předs. Leo Schleissner (Boh.), jedn. Gust. Bauer (Boh.), pokl. Jos. Stern (Boh.). *Verband má i svůj pensijní ústav, jehož předsedou je dr. Ernest Rychnovský, jednatelem Gustav Werner (Boh.) a pokl. Josef Stern (Boh.)*.

2. **Reichsgewerkschaft der deutschen Presse**. Předs. Dr. Fr. Bacher (Boh.), místopředs. Dr. Ern. Rychnovský, jed. Dr. Fr. Ehlemann (sten. kanc. N. shr.) a Dr. Alfr. Albert (*Das Volk v Krnově*), pokl. Aug. Ströbel (Boh.).

3. **Syndicat der Prager Tagespresse**. Syndik. Jos. Stern, nám. Moritz Wien (*Prag. Tagbl.*), jedn. Dr. Fr. Bacher (Boh.).

4. **Vereinigung der Redacteure der deutschen sozialdemokratischen Parteipresse**. Předs. Dr. Em. Strauss (*Sozialdemokrat*), místopředs. Jos. Hofbauer (*Freiheit Teplice*), jed. Jos. Bělina (*Volksrecht, Ústí n. L.*), pokl. Leo Goldschmidt (*Sozialdemokrat*).

5. **Vereinigung der deutschen Zeitungs-Korrespondenten**. Předs. Dr. Ernst Rychnovský, místopředs. Dr. Jos. Stern. “KUNTA 1927.

Německých novinářských (tiskových) spolků bylo více, spolehlivý přehled ale zatím nemáme. Jedním ze zajímavých spolků byl Deutsch-arischer Presseverein se sídlem v Karlových Varech, později v Praze.

²⁰ Dr. Franz Bacher (1884–1945) byl významným členem redakce *DZ Bohemia* a byl činný i v Německé demokratické straně svobodomyšlné (*Deutsche demokratische Freiheitspartei*), jedné z aktivistických politických stran německé menšiny. Měl blízko k Ludwigu Czechovi, poslanci Národního shromáždění republiky Československé.

²¹ *Návrh kolektivní smlouvy pro německé novináře v Československu*. Tiráž nedatovaného soukromého tisku, archiv autorky.

a od počátku se profiloval jako odborová organizace, současně se však nechtěl zbavit rysů výlučné stavovské organizace. Rozpor mezi konceptem odborové a stavovské organizace provázal obě největší novinářská uskupení od samotného počátku jejich existence a byl zakotven již v jejich statutech.

Členem RGW se mohli stát pouze „*novináři na hlavní pracovní úvazek německých denních listů a týdeníků, stejně jako novináři pracující v agenturách, dále dopisovatelé zahraničních listů, pokud jsou novináři z povolání, a rovněž žurnalisté, nemající žádnou redakční smlouvu, ale žurnalistika je jejich hlavní povolání*“.²² Návrh kolektivní smlouvy vypracovaný pro rok 1922 definici služebního poměru a vymezení povolání novináře dále zpřesnil a hovořil již pouze o redaktorech:²³ „*Za redaktora platí v případě nejjasnosti každá osoba, která je výhradně či na hlavní pracovní úvazek redakčně činná.*“²⁴

Členská základna RGW (podobně i Syndikátu československých novinářů) byla ve srovnání s masovými odborovými organizacemi dalších profesí početně omezená a zdaleka nezastupovala většinu, natož všechny německy píšící novináře. V roce 1919 se k RGW a k jeho návrhu kolektivní smlouvy přihlásilo zhruba 200 novinářů. Do přelomu dvacátých a třicátých let vzrostla členská základna RGW na 360 novinářů a do roku 1938 se zvýšila až na 400.²⁵ Ve srovnání s členskou základnou dalších odborových organizací, dokonce i uvnitř tiskového odvětví, to však bylo žalostně málo a pochopitelně to negativně ovlivňovalo vyjednávací pozici obou novinářských odborů. Bez ohledu na to, že obě organizace vůči státním orgánům vystupovaly se shodnými požadavky či dokonce společně a předsedové obou organizací měli silné politické postavení.²⁶

V roce 1928 RGW deklaroval 360 členů. V seznamu vydaném téhož roku²⁷ jich však bylo jmenovitě uvedeno pouze 285 (zřejmě proto, že zbývající členové nedodali včas aktualizované osobní údaje). Z tohoto počtu bylo přes 70 % novinářů zaměstnaných v denním tisku, dalších 15 % v týdenících a zbylých 14 % byli novináři na „volné noze“, korespondenti tuzemských a zahraničních tiskových agentur, parlamentní stenografové apod. Seznam jmenovitě

zahrnoval 101 periodik (deníků a týdeníků) a reflektoval počet titulů, které měly se svými redaktory uzavřenou kolektivní smlouvu podle požadavků RGW. Šlo zhruba o pětinu německy vydávaných periodik v Československu.

Ze seznamu členů RGW v roce 1928 dále vyplývá, že téměř polovina (46 %) novinářů pracovala pro tituly vydávané v Praze, zhruba sedmina (15 %) pro tituly vydávané ve velkých vydavatelských centrech (Brno, Bratislava, Ostrava) a méně než šestina (17,5 %) pro periodika ve středně velkých městech (typologicky Liberec, Ústí nad Labem, Teplice, Budějovice, Plzeň, Opava, Olomouc). Listy vydávané v menších sídlech, resp. na venkově, zaměstnávaly jen přibližně pětinu (22 %) členů RGW.

Na začátku dvacátých let se postup RGW vyznačoval výrazným radikalismem, jenž se projevoval stupňováním nároků vůči vydavatelům, resp. jejich svazu. Šlo například o kompenzaci zvýšených nákladů na bydlení v souvislosti s novelou zákonně úpravy ochrany nájemníků v roce 1925.²⁸ Vedení RGW, zejména Franz Bacher, odmítalo „filantropicky“ motivované ústupky vydavatelů a trvalo na systémovém sociálním přístupu k vyjednávání. Vydavatelé se bránili pokusem na obtížnou hospodářskou situaci tisku a v jednotlivých případech se snažili modifikovat ustanovení vzorové kolektivní smlouvy. V průběhu dalších let obě strany dospěly k určitému modu vivendi, který se ovšem týkal pouze zástupců největších listů. Většina vydavatelů menších titulů v regionech nadále trvala na tom, že kolektivní smlouvy jsou pro ně ekonomicky likvidační, a řešila smluvní podmínky se svými zaměstnanci individuálně.

V letech 1923–1928 za účasti české i německé novinářské organizace postupně vznikala další novelizace zákona o penzijním a nemocenském pojištění soukromých zaměstnanců. Novinářů se bezprostředně týkaly § 124 a 125 navrhované novely, které mj. definovaly povolání novináře²⁹ a podmínky účasti na pojištění.

Finální podoba vládní osnovy zákona byla pro obě novinářské organizace zklamáním. Reagovaly proto společným memorandem, v němž se zdůrazňovalo specifické postavení novinářů: „*Novináři zaujímají mezi ostatními*

²² § 4 Statutu RGW. Stanovy Syndikátu čl. novinářů byly ještě rigidnější a původně umožňovaly členství jen novinářům zaměstnaným v denním tisku.

²³ „*§1 Pracovní poměr. Ustanovení této dohody se vztahují na pracovní poměr všech odborově organizovaných osob, které jsou zaměstnány v novinovém podniku na pravidelnou placenou práci v textové nebo obrazové redakci novin a které jsou k tomuto účelu skutečně využívány. § 2 V případě pochybností se za zaměstnance ve smyslu § 1 považují všichni zaměstnanci, kteří pracují profesionálně v redakci pro noviny a na jejich obsahu. Patří sem zejména šéfredaktoři, redakční autoři, redaktori fejetonů, reportéři, editoři stránek, redaktori přebírající telefonní zpravodajství [...].“ *Kollektivvertrag der Reichsgewerkschaft der deutschen Presse in der tschechoslowakischen Republik* (Kolektivní smlouva Říšského odborového svazu německého tisku v Československé republice.). Praha: Soukromý tisk RGW, s. d., s. 3.*

²⁴ Zápis o dohodách uzavřených dne 5. prosince 1921 mezi Svazem vydavatelů německých novin v Československu a Říšským svazem německých novin v Československé republice (Reichsgewerkschaft der deutschen Presse in der tschechoslowakischen Republik). NA, fond ASYN, kart. 133, Protokoll 5/1220.

²⁵ NA, fond ASYN, kart. 134, sign. 134/1, *Mitteilungen der Reichsgewerkschaft* Nr. 61.

²⁶ Syndik J. Pichl byl senátorem a členem Československé strany socialistické a Franz Bacher poslancem Národního shromáždění za Německou stranu svobodomyšlnou.

²⁷ *Mitgliederliste der Reichsgewerkschaft der deutschen Presse in der tschechoslowakischen Republik*. S. I.: Soukromý tisk RGW, 1. Juni 1928, archiv autorky.

²⁸ Srov. NA, fond ASYN, kart. 135, *Protokol über die am 14. Dezember 1924 zwischen den Verlegern des Verbandes der deutschen Zeitungsherausgeber und der Reichsgewerkschaft der deutschen Presse*.

²⁹ Podle § 124 návrhu byl novinářem „*spolupracovník periodického tiskopisu, který jest zaměstnavatelem pověřen buď povšechným nebo částečným vedením nebo vytvořením textu periodického tiskopisu a který vykonává tuto činnost jako své hlavní výdělečné zaměstnání za pevný plat a nejde-li o činnost jen pomocnou*“. Srov. KVERKA 1928, s. 193 a násl.

povoláními vzhledem k jejich ekonomickému základu zvláště složité postavení. Stranická předpojatost většiny listů, různost vnitřní struktury novin a vydavatelství, různost zásadních postojů ke stejným důležitým otázkám dne, a z toho plynoucí jednostranné zaměření novinářů vůči veřejnosti mají z tohoto důvodu všude a v Československu zvláště oproti veřejnosti jednostranný postoj novináře zhoubnou působnost. Převážně stranicko-politická závislost novin, různorodost vnitřní struktury novin a vydavatelství, různost zásadních postojů k týmž důležitým otázkám dne a jednostranná determinace novináře vůči veřejnosti z tohoto důvodu působí na novináře všude a v Československu zvláště zhoubně: obtížná změna pozice a – v neposlední řadě – změna kariéry, zejména pro ty novináře, kteří vykonávají svou profesi již řadu let a kteří se náhle ocitnou před náhlou ztrátou pozice v důsledku nepřízně svých nadřazených ze stranicko-politických či jiných důvodů. V tomto posledním okamžiku, který se téměř v žádné jiné profesi nevyskytuje, spočívá materiální nejistota novináře.³⁰

Důraz na specifika žurnalistické profese odrážel inklinaci mnoha žurnalistů k fungování RGW nejen jako odborové, ale také stavovské organizace. V praktickém jednání s vydavatelem se RGW vymezoval vůči dalším skupinám zaměstnanců (administrativa, technický personál, sazeči a typografové) i vůči adeptům na vstup do profese (volontéři, elévové) a nebyl příliš ochotný uzavírat účelové aliance. Odborová solidarita měla svoje jasné meze, někdy i za cenu oslabení vlastní vyjednávací pozice.³¹

Samotní žurnalisté většinou nepatřili mezi bojovné odboráře. Jejich loajalita vůči listům, pro které pracovali, byla mnohdy větší než solidarita s kolegy z konkurenčních titulů.³² Novináři v menších a regionálních listech nebyli vystaveni tak velkému pracovnímu vytížení a tlakům jako žurnalisté ve velkých a ústředních titulech a často se při vyjednávání se zaměstnavateli více spoléhali na osobní a neformální vztahy než na odborové aktivity.

Přes všechny peripetie vyjednávání se Svazem vydavatelů a státními orgány se RGW až do hospodářské krize ve třicátých letech dařilo postupně zlepšovat platové podmínky odborově organizovaných novinářů, a nepřímo tak působit i na vydavatelské podniky v regionech. Zatímco minimální plat svobodných novinářů požadovaný prvním návrhem kolektivní smlouvy v roce 1921 činil v listech kategorie B 1 200 Kč, v polovině dvacátých let to v kategorii velkých listů (*Prager Tagblatt*, *DZ Bohemia*, *Reichenberger Zeitung*, *Morgenzeitung Ostrau*) bylo 2 040 Kč měsíčně. V kategorii C (*dominierende Bezirksblätter*) to bylo 1 600 Kč a v kategoriích D a E 1 280, resp. 960 Kč. Ženatým novinářům příslušel příplatek 320–340 Kč a příplatek na každé dítě činil

160–170 Kčs. Minimální platy vedoucích redaktorů byly o 25 % vyšší. Roční příjem všech odborově organizovaných novinářů byl o něco vyšší, protože kolektivní smlouva vyžadovala výplatu čtrnácti platů za rok.

Platová politika německých a českých periodik byla v jednotlivých velikostních kategoriích listů v zásadě srovnatelná. Statistika Všeobecného penzijního ústavu z roku 1926 uváděla, že průměrný plat novináře (bez rozdílu národní příslušnosti) činil 2 480 Kč měsíčně (29 760 Kč ročně) a jen výjimečně přesahoval hranici 3 260 korun měsíčně (39 000 Kč ročně). Mezi členy RGW však bylo takových výjimek více než třicet.³³

Bezkonkurenčně nejlépe platil novináře koncern Mercy a v něm především list *Prager Tagblatt*. Vůbec nejlépe placenými německými žurnalisty patrně byli Egon Fuchs, který uváděl roční plat 98 000 Kč a Rudolf Thomas s ročním platem 70 000 korun. K velmi dobře placeným novinářům patřili rovněž Max Brod s 58 000 Kč a Emil Drexler s 50 750 korunami ročně. Šest z deseti nejlépe placených německých novinářů působilo v redakci *Prager Tagblatt*. Mzdová politika koncernu Mercy byla štedřejší než v konkurenční *DZ Bohemia* i než v německých listech sponzorovaných vládou. Franz Bacher s 63 000 Kčs ročně byl sice třetím nejlépe placeným německým žurnalistou, ale ve třicítce žurnalistů s nejvyššími platy bylo pouze pět redaktorů *Bohemia* ve srovnání s deseti redaktory *Prager Tagblatt*. Roční plat A. S. Mágra a Otto Picka z redakce *Prager Presse* dosahoval shodně výše 42 000 Kč. V polovině dvacátých let 20. století přitom odhad průměrného měsíčního platu českého novináře činil 1 700 Kč, v Praze okolo 2 300–2 500 Kč měsíčně.³⁴

Kromě mzdové problematiky řešila kolektivní smlouva vypracovaná RGW rovněž pracovní podmínky – práci přesčas a o svátcích, nárok na dovolenou a odpovídající kvalitu pracoviště. Dojednaná pracovní doba byla 42, resp. 36 hodin týdně, za práci přesčas a v nočních hodinách měli novináři nárok na příplatek. Ve srovnání s předchozí praxí kolektivní smlouva vyžadovala garanci alespoň jednoho volného dne v týdnu a stanovila nárok na čtyřtýdenní dovolenou. Důležitou součástí kolektivní smlouvy byla ustanovení o rozvázání pracovního poměru. Minimální výpovědní lhůta byla stanovena na tři měsíce a prodlužovala se s každým rokem odpracovaným v redakci o jeden měsíc.

Mezinárodní federace žurnalistů zpracovala v roce 1927 přehled pracovních podmínek žurnalistů podle jejich kolektivních smluv a potvrdila, že kolektivní smlouva RGW v zásadě splňovala mezinárodně uznávané zásady a odpovídala praxi v dalších zemích.³⁵

V letech hospodářské krize se Svazu vydavatelů podařilo změkčit některá ustanovení kolektivní smlouvy. Neprošel

³⁰ *Věstník československých novinářů* 2, 1928, čís. 5, s. 80 a násl.

³¹ Jak uvádí Heinz Dieter Fischer ve své studii k vývoji ustavování německých novinářských organizací: „*To, že novinářské svazy celkově od poloviny dvacátých let vystupovaly se zvláštními aktivitami, lze přičíst na vrub i externímu faktoru, totiž rostoucí roli médií, filmu a rozhlasu...*“ („*Dass sich die Presseverbände insgesamt seit den mittzwanziger Jahren durch besondere Aktivitäten hervortaten, war auch einem externen Faktor zuzuschreiben, nämlich den zunehmend hervortretenden Medien Film und Rundfunk...*“). FISCHER 1991, s. 15.

³² Například v roce 1932 si vedení RGW stěžovalo na nedostatečnou angažovanost členů odborové organizace a jejich nezájem o účast na valné hromadě RGW. Srov. NA, fond ASYN, kart. 135, *Mitteilungen der Reichsgswerkschaft*, 25. 4. 1932.

³³ *Seznam členů RGW za rok 1928*. Soukromý tisk.

³⁴ KONČELÍK – VEČEŘA – ORSÁG 2010.

³⁵ KOSE 1931–1932, s. 5–11.

návrh RGW na výplatu 15 platů ročně a vydavatelé odmítli i kompromisní návrh na výplatu 14,5 platu. Za strany vydavatelů se tlačilo i na změnu ustanovení o výpovědních lhůtách, která by umožnila nahrazovat novináře s vysokými platy levnější pracovní silou. RGW byl v obtížné situaci a musel přistupovat na kompromisy.

Závažnou výzvu představovaly pro RGW změny, k nimž došlo v organizaci tisku a novinářské práce sousedního Německa v roce 1933 a jež stavěly na hlavu nejen základní demokratické principy novinářské profese, ale také funkci odborové organizace novinářů. Nezanedbatelná část německé novinářské obce tyto změny sledovala s neskryvanými sympatiemi a viděla v nich model řešení letitých problémů. RGW se naopak snažil zůstat věrný demokratickým principům a deklarované apolitičnosti, ale soudobý vývoj jej často dobíhal a stavěl před těžko řešitelná dilemata.

Před podobnou situací postavila RGW mezinárodní reakce na zglajchšaltování německého tisku a přijetí tzv. redaktorského zákona (*Schriftleitergesetz*).³⁶ V souvislosti s přípravou kongresu v Budapešti se Mezinárodní federace žurnalistů v roce 1933 obrátila na členské organizace s návrhem na vyloučení *Reichsverband der deutschen Presse* (Říšský svaz německého tisku, Berlín) z federace. RGW záležitost řešil na schůzi svého předsednictva.³⁷ Názory jeho členů se v této otázce rozdělily. Zatímco dr. Bacher a dr. Rychnowsky byli pro vyloučení, pokladník Ströbel, dr. Günsberg, Hegenbarth, Kohlert a další s odkazem na nacionální zájmy navrhovali vyčkat na další vývoj.

Podobným lavírováním se působení RGW vyznačovalo i v dalších letech, i když se v zásadě dařilo zachovat apolitičnost odborové organizace novinářů až do konce roku 1938. Je ostatně příznačné, že Franz Bacher zůstal ve funkci předsedy i v období druhé republiky, po přijetí Mnichovské dohody. Novináři vznikajícího tisku Sudetoněmecké strany do RGW nevstoupili a byli organizováni na základě říšskoněmeckého vzoru a vůdcovského principu.

Na konci roku 1938 skončily oba nejvýznamnější tituly pražského německého tisku, *Prager Tagblatt* a *DZ Bohemia* a další listy i novináři se přesouvali na území vzniklé Sudetoněmecké župy. Řada novinářů přišla o zaměstnání nebo se snažila vyhnout perzekuci odchodem do zahraničí. RGW zůstal věrný svým principům a novinářům, kteří usilovali o urychlené vystěhování, dokonce vyplácel, byť symbolickou, podporu. Konec německy vydávaného tisku v českých zemích se však nezadržitelně blížil.

Okupace zbytku Československa v březnu 1939 znamenala pro *Reichsgewerkschaft der deutschen Presse* jeho raison d'être. Okupační správa však se zrušením RGW nijak nespěchala a až roku 1943 přistoupila k jeho konečné likvidaci a převodu jeho jmění na *Verband der deutschen Presse* v Berlíně. Éra německy vydávaného tisku v českých zemích se definitivně uzavřela o dva roky později, s koncem druhé světové války. Deník říšského protektora, *Der neue Tag*, založený na jaře roku 1939, již patřil do jiné kapitoly dějin.

Prameny:

Národní archiv, fond Archiv Syndikátu novinářů, kartony 134–139.

Entwurf eines Kollektivvertrages für die deutschen Journalisten in der Tschechoslowakei. Soukromý tisk. S. l., s. d.

Kollektivvertrag der Reichsgewerkschaft der deutschen Presse in der tschechoslowakischen Republik. (Kolektivní smlouva Říšského odborového svazu německého tisku v Československé republice.) Praha: Soukromý tisk RGW, s. d.

Mitgliederliste der Reichsgewerkschaft der deutschen Presse in der tschechoslowakischen Republik. Soukromý tisk. S. l., 1. Juni 1928.

Návrh kolektivní smlouvy pro německé novináře v Československu. Soukromý tisk. S. l., s. d.

Seznam členů RGW za rok 1928. Soukromý tisk. S. l., s. d.

Časopisy:

Časopis Svobodné školy politických nauk v Praze

Věstník československých novinářů

Zeitungswissenschaft 1926–1939

Literatura:

BRÜCKMANN 1997: BRÜCKMANN, Ariane. *Journalistische Berufsorganisationen in Deutschland*. Köln: Böhlau Verlag, 1997.

EPPEL 1984: EPPEL, Peter. „*Concordia Soll Ihr Name Sein...*“ 125 Jahre Journalisten- U. Schriftstellerverein „*Concordia*“; E. Dokumentation Zur Presse- U. Zeitgeschichte Österreichs. Wien–Köln–Graz: Böhlau, 1984.

FISCHER 1991: FISCHER, Heinz Dieter (Hrsg.). *Medienverbände Deutschlands, Medienverbände in Deutschland: Geschichte, Berufsaspekte, Politik*. Berlin: Vistas Verlag, 1991.

HAJN 1934: HAJN, Alois. „Ještě o úkolech našeho tisku“. *Věstník Československých novinářů* 8, 1934, č. 3, s. 52.

HEREJT 1928: HEREJT, Jan. Jen dál v novinářském duchu! *Věstník československých novinářů* 2, 1928, č. 5, s. 69.

HUDEC et al. 1987: HUDEC, Vladimír et al. *Z historie naší novinářské organizace (1877–1977)*, [Praha]: Československý svaz novinářů, 1987.

KONČELÍK – VEČEŘA – ORSÁG 2010: KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010.

KÖPPOVÁ 2004: KÖPPOVÁ, Barbara. Vývoj německého tisku od poloviny 19. století do konce druhé světové války. In: KUBÍČEK et al. (edd.). *Noviny České republiky 1919–1945*. Brno: Sdružení knihoven ČR, 2004, s. 55–76.

KOSE 1931–1932: KOSE, Jar. Pracovní podmínky žurnalistů podle jejich kolektivních smluv. *Časopis Svobodné školy politických nauk v Praze* 4, 1931–1932, s. 5–11.

KUNTA 1927: KUNTA, Ad. Novinářské organizace v Československé republice. In: HAJN, Antonín (ed.). *Ročenka*

³⁶ Šlo o mocenskou reglementaci tisku a jeho podřízení zájmům nacistické ideologie. *Schriftleitergesetz* (zákon o redaktorech) byl v Německu přijat dne 4. října 1933.

³⁷ Srov. NA, fond ASYN, kart. 134, sign. 134/1, *Bericht über die Vorstandssitzung vom 7. 5. 1933*.

Československé republiky. Ročník 6, 1927. Praha: Československá národní demokracie, [1927], s. 130–131.

KVERKA 1928: KVERKA, K. Pensijní pojištění novinářů. *Duch novin* 1, 1928, s. 193 a násl.

MAREČEK 2005: MAREČEK, Zdeněk. Brüner Zeitungen der Jahrhundertwende und der Zwischenkriegszeit. In: RIECKE, Jörg – SCHUSTER, Britt-Maria (Hrsg.): *Deutschsprachige Zeitungen in Mittel- und Osteuropa*. Berlin: Weidler Buchverlag, 2005.

MORCHE 1933: MORCHE, Rudolf. *Die Entwicklung des sudetendeutschen Zeitungswesens*. Prag: Im eigenen Verlage des Vereines, 1933.

PRZEDAK 1904: PRZEDAK, Aladar Quido. *Geschichte des deutschen Zeitschriftenwesens in Böhmen*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1904.

URZIDIL 1931: URZIDIL, Johannes. Die sudetendeutsche Presse. *Zeitungswissenschaft* 6, 1931, Nr. 2, s. 109–113.

Barbara Köpplová

Metropolitní univerzita Praha
Dubečská 900/10
100 31 Praha 10